

Gerard Sterkenburg

WAT ZIJN DE KNELPUNTEN TUSSEN LANDBOUW EN natuurbehoud?

Buruma: Het behoud van de natuurterreinen wordt steeds moeilijker in relatie met de waterhuishouding en de luchtverontreiniging. Een steeds toenemende onttrekking van water in landbouwgebieden betekent ook dat de natuurterreinen en de kultuurlandreservaten eigenlijk lek zijn, ook in de beekdalen waar de kwel wegvalt geeft dit grote problemen. Het gevolg is dat er een steeds sterkere uitdroging plaatsvindt en dus een nivellering van de natuurwaarden. Ook zal de kenmerkende voedselarmoede van het Drentse gebied steeds sterk onder druk komen te staan. Een tweede knelpunt in Drente is behoud van de historische kultuurlandschappen. De nivellering van deze landschappen is niet alleen landschappelijk het geval, maar vooral ook natuurwetenschappelijk. Recente voorbeelden zijn Ruinerwold-Koekange, waar een ruilverkaveling in voorbereiding is die zeer ongunstig dreigt uit te vallen voor de natuurbescherming. Dit is eveneens elders in Drente het geval.

Sterkenburg: Bij het argument van de waterhuishouding speelt natuurlijk ook de eutro-

fiëring (overbemesting) een belangrijke rol, evenals de omkering van de seizoenwaterstanden. Tegenwoordig is het in Groningen zo dat er gebieden zijn waar het 's zomers nat en 's winters droog is, omdat dat voor de landbouw gunstig is. Vroeger was dat natuurlijk omgekeerd. Schaalvergroting en de schade die bestrijdingsmiddelen teweeg brengen, met name in de Veenkoloniën (grondontsmetting) zijn andere knelpunten. Afgeleide problemen zijn de jacht en de wildschade. Denk bijvoorbeeld aan het toenemende aantal houtduiven, dat in natuurgebieden wordt afgeschoten omdat ze daar rusten. Door het huidige beleid van intensiveren en rationaliseren wordt het landschap gladgestreken. In alle Groningse landschappen vindt een schaalvergroting plaats, zowel in Zuidelijk Westerkwartier als in het Oldambt.

Buruma: We hebben altijd gedacht dat er zich met name in de 60-er jaren een gigantische ontwikkeling in het landschap had voorgedaan. Als je de topografische kaarten van de 60-er jaren vergelijkt met die uit de 70-er jaren, zie je enorme verschillen. Gevoelsmatig heb je het idee dat daarna veel minder gebeurd is. Als je echter de kaarten van de 70-er

Hoe denken de beheerders van natuurgebieden over de relatie landbouw en natuurbehoud. Agrarisch medegebruik in natuurgebieden is een begrip wat steeds meer gaat verdwijnen en dat betekent dat landbouw en natuurbehoud ieder een eigen richting opgaan en in beide gevallen betekent dat schaalvergroting. Een gesprek met Henk Kroes, directeur van It Fryske Gea, Gerard Sterkenburg, directeur van Het Groninger Landschap en Melle Buruma, assistent-rentmeester van Het Drentse Landschap.

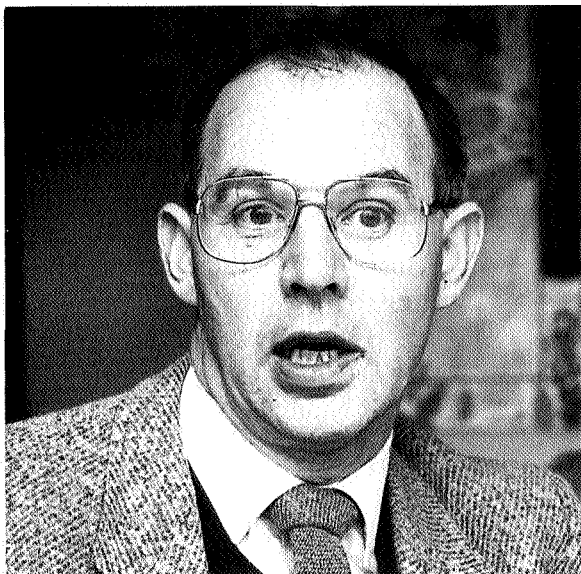
HET LANDSCHAP WORDT GLAD GESTREKEN

Jan Abrahamse

jaren vergelijkt met die van de 80-er jaren, dan is dat verschil nog schrijnender dan in de periode daarvoor.

Het typische Friese landschap bestaat niet

Kroes: Het landschap is natuurlijk konstant in beweging. De grootste ingreep in Friesland, en dat geldt ook voor Groningen, is de aanleg van zeedijken. Het opwerpen van terpen en het daarna gedeeltelijk opruimen daarvan is een ander voorbeeld. Er is geen vierkante centimeter die niet op de schop is geweest. Het Friese landschap is gemaakt door zeer grote ingrepen in het landschap, bv. het gebied rond Eernewoude. Ik denk dan ook dat 'het typische' Friese landschap niet bestaat. Neem bv. het zandgebied dat gekenmerkt werd door kleinschaligheid. Daar is later grootschaligheid voor in de plaats gekomen. Het klei-weidegebied is het minst aangetast, omdat het een achtergebleven voorsprong heeft gehad. Ik denk dat de komst van de kunstmest in de 30-er jaren een enorme wijziging in het landschap heeft veroorzaakt. In het laagveengebied heeft zich een grote wijziging voorgedaan met de diepontwatering,

Henk Kroes

Melle Buruma

Het land is dan veel langer bruikbaar. Als gevolg daarvan kreeg je een intensivering en door de aankoop van ruwvoer kreeg je een hogere veebezetting en daarmee het mestprobleem.

Buruma: De omslag is gekomen na de Tweede Wereldoorlog toen we de technische mogelijkheden hadden om het landschap naar onze hand te zetten.

Kroes: Je kunt je nog afvragen hoever er integratie binnen natuurbehoud en landbouw is. Gedeeltelijk wel als het gaat om weidevogels en ganzen. Maar de natuurbescherming gaat zich steeds meer opstellen voor kwetsbare soorten. Dat betekent dat de landbouw en de natuurbescherming allebei een eigen richting opgaan.

In Friesland hebben we ook specifieke waterproblemen, zowel kwalitatief als kwantitatief. Onze belangrijkste gebieden liggen in het merengebied en langs de kusten van IJsselmeer en Waddenzee. De waterbeheersing is altijd een agrarische beheersing geweest. Het keerpunt is geweest de aanleg van de Afsluitdijk, want toen kon er water worden ingelaten. Daarvoor moest er gebufferd worden in het voorjaar om in de zomer voldoende water

te hebben. Maar doordat het IJsselmeerwater sterk vervuild is, heeft dat een grote invloed gehad op het aquatisch milieu. Voor de oorlog waren er rond Eernewoude nog 16 soorten fonteinkruiden en nu is er geen enkele meer. Krabbescheer verdwijnt steeds meer en de visotter redt het niet.

De 3 noordelijke provincies zijn landbouwprovincies en de EG-maatregelen zullen op dat grondgebruik invloed hebben. Zal dat gunstig zijn voor de natuurbescherming?

Kroes: Ik hoop niet dat de akkerbouwgebieden zich ontwikkelen in de vorm van een agrarisch industriegebied zoals in het Westland. Ik kan me niet voorstellen dat er agrarische gronden zullen worden afgestoten om er een andere bestemming aan te geven. Gronden braak laten liggen is voor de natuurbescherming geen winst, meestal is dat een tijdelijke zaak. Ik zie veel meer winst in een duidelijke keuze maken, welke gronden gebruikt zouden worden voor de landbouw en gronden die een meer marginale bestemming zouden krijgen. Wat ik erg jammer vind is dat momenteel boeren op een extensieve wijze hun brood kunnen verdienen, maar dat

die gedwongen zullen worden tot intensivering. Agrarisch medegebruik zal dus een begrip worden wat dan steeds meer verdwijnt. Verder zie ik de behoefte bij de landbouw aan natte gronden verdwijnen. Het wordt in de veenweidegebieden dus steeds minder aantrekkelijk om daar te boeren. Dat heeft ook te maken met het feit dat de diepontwatering een doorgaand proces is dat zich tegen de boeren keert. Deze gronden zouden door het Rijk moeten worden opgekocht en dan zou je daar natuurlijke ontwikkelingen kunnen laten ontstaan, zoals moerasbosvegetaties.

Scheiding tussen productiegebieden en natuurgebieden

Sterkenburg: De intensivering zal zich verder verplaatsen naar die gebieden waar je het goedkoopst kunt produceren, dus de hoog productieve, goedontwaterde landbouwgebieden. In de lage natte gebieden en de hoge droge terreinen zal op den duur de agrarische productie wegvallen, als er verder geen maatregelen worden genomen. Als de natuurbescherming daar in zou springen om daar het beheer te gaan voeren, ontstaat er

V.l.n.r. Jan Abrahamse, Henk Kroes, Gerard Sterkenburg, Melle Buruma

wel een scherpe scheiding tussen productiegebieden en niet-productiegebieden. In beide sectoren krijg je een schaalvergroting. Van het aardige landschap blijft dan heel weinig over. Het gebied van de Omer- en Oostpolder wordt of diep ontwaterd of de landbouw gaat eruit. Het eerste is voor het landschap met al zijn karakteristieke kenmerken een slechte zaak. In Zuidelijk Westerkwartier zal ook schaalvergroting optreden. Problemen ontstaan in het Oldambt als de graanteelt niet meer gesubsidieerd wordt en ook in de Veenkoloniën zullen grote problemen komen. Wat ik merk is dat boeren uit de lage gebieden bedrijven kopen, van de akkerbouwers op het Hogeland. Dat betekent dat daar weer veebedrijven komen. Een duidelijke visie van de landbouw uit Brussel is er niet en dat is bijzonder treurig. Je zou in dit verband aan maatregelen kunnen denken waarbij het braakliggen geregeld wordt. Landschappelijk betekent het niet veel milieuhygiënisch is het uitstekend.

Buruma: Op dit moment zoekt men de oplossingen voor de problemen in de landbouw zelfs bij de natuurbescherming. Dat tekent volgens mij op zeer pijnlijke wijze dat er binnen de landbouw geen enkele visie is. De grenzen worden niet alleen bepaald door de Brusselse maatregelen, maar er zijn ook ecologische grenzen. Hoe je het ook wendt of keert, de landbouw is bezig zijn eigen produktiemiddel grond om zeep te helpen.

Geïntegreerde landbouw

Geïntegreerde landbouw, extensiveren of grond uit

produktie nemen zijn binnen de natuurbescherming nogal tegenstrijdige opvattingen. Wat is jullie mening hierover?

Buruma: In mijn hart ben ik een voorstander van geïntegreerde landbouw, maar in mijn realisme ben ik daar zeer pessimistisch over. Een boer blijft namelijk streven naar maximale produktie, zolang dat proces niet bijgestuurd wordt, ben ik pessimistisch over geïntegreerde landbouw. De relatiënota is daar een voorbeeld van. Hij was bedoeld als integratie, maar werkt als segregatie. Geïntegreerde landbouw vindt alleen nog plaats in reservaten en beheersgebieden. Er zal dus steeds meer grond uit produktie genomen worden en dat vind ik geen gunstige ontwikkeling, omdat op de bestaande grond waar de produktie plaatsvindt steeds meer problemen zullen ontstaan. De uiteindelijke oplossing is dat men grenzen aan de produktie per hektare stelt. De mestwet is daartoe een eerste aanzet.

Sterkenburg: Extensiveren is mooi, maar het is een utopie in Groningen. We hebben een pachter op ons bezit de Coendersborg te Nuis op een lage veebezetting per hektare en die wordt nu extra afgestraft met een melkquotering, want hij moet nu net zoveel inleveren als de anderen, terwijl hij dat in feite al gedaan had.

Kroes: Ik mis enorm het sturend beleid van de overheid in dat verband en ook het integraal beleid. Kijk maar naar de BD-boeren. In Friesland zal stellig de recreatie op de gebieden gaan inspelen. Ik vind het ook een uitermate jammerlijke ontwikkeling dat de geïntegreerde landbouw verdwijnt.

Relatiënota

Is de relatiënota een goed instrument voor het beheer en behoud van natuurgebieden?

Kroes: Het is een goede poging. In Friesland is duidelijkheid over 13.500 hektare, hoofdzakelijk in de lage gebieden, dus de weidevogelgebieden. Van boerenzijde was er aanvankelijk veel verzet.

Sterkenburg: De relatiënota heeft positieve kanten en het ware te wensen dat in de toekomst het agrarisch medegebruik van de reservaten mogelijk blijft.

Buruma: In landinrichtingsprojecten fungeren de relatiënotagebieden als een soort afkooptom. Ten aanzien van beheersgebieden zie ik als grootste probleem dat de continuïteit in het beheer niet gegarandeerd is en dat is natuurwetenschappelijk gezien een slechte zaak. Maatschappelijk gezien zijn er ook grote verschillen. In het Reestdal wordt op het ene perceel een beheersovereenkomst afgesloten en daar ontvangt de boer f 1.700,— per ha, het andere perceel is door ons aangekocht en daar betaalt de boer voor gras op stam f 250,— per ha. Dat klopt van geen kant.

Friezen hebben een hekel aan bomen

Wat is jullie mening over houtteelt als een van de veelgenoemde alternatieve toepassingen?

Kroes: Friezen hebben over het algemeen een hekel aan bomen. Braks heeft bij Franeker de eerste boom geplant van een te ontwikkelen bos. Ik zie dat als een vrij grote ingreep in het kultuurlandschap.

Sterkenburg: Voor mij hoeft het niet, maar als het toch gebeurt, dan zul je wel anders moeten boeren met de houtproduktie dan tegenwoordig. Ik zie veel in een multifunctioneel bos, waarbij je natuurwaarden boven uitsluitend houtproduktie moet laten prefereren. Je zou het bij de grote steden moeten ontwikkelen.

Buruma: Drente is de provincie met de meeste mogelijkheden. Maar als de populieren vanuit Brabant op gaan rukken en op onze essen en in beekdalen geplant worden, dan huiver ik met Henk en Gerard. Er zijn mogelijkheden voor kleinschalige bosontwikkelingen en uitbreiding van houtvesterijen in Midden-Drente. Ook zou het in de Veenkoloniën goed kunnen, maar ook daar moet je bossen aanleggen die ecologisch meer verantwoord zijn. •